

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะการศึกษาคือการพัฒนาจิต ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เป็นสิ่งที่สร้างคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสามารถปรับตัว และประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสม ต่อเหตุการณ์ปัจจุบันได้ โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้มุ่งพัฒนา ผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุล ทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีความรู้และทักษะ พื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็ม ศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 4) การศึกษาจึงนับว่ามีความสำคัญมากต่อการพัฒนา บุคคล เพราะช่วยให้คนเจริญงอกงาม ทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม โดยมีความ จำเป็นต่อชีวิตพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นกลุ่ม สาระ ที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียน มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถนำความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การอาชีพ และ เทคโนโลยี มาใช้ประโยชน์ในการทำงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และแข่งขันในสังคมไทย และสากล เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียงและมีความสุข (วรรณกวีนท์ อริยฤทธิกุล. 2556 : 1)

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีนั้น เพื่อมุ่ง ให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้จำเป็นต้องอาศัยครู เพราะครูเป็นผู้จัดการเรียนการสอน แต่ การจัดการเรียนการสอนพบว่าครูบางคนสอนแบบท่องจำ นักเรียนไม่ได้คิดวิเคราะห์ วิचारณ์ ไม่มีการตั้งคำถาม ต้องปฏิบัติตามคำสั่ง ไม่มีโอกาสโต้แย้งในสิ่งที่ครูสอน เมื่อเป็นเช่นนี้ นักเรียนมีปัญหาการคิดวิเคราะห์และไม่กล้าอภิปรายแสดงความคิดเห็น ครูว่าอย่างไรก็ปฏิบัติตาม คล้อยตามเสมอ ในส่วนของการเรียนรู้แบบกลุ่มนักเรียนอาจไม่พอใจในกลุ่มที่ครูจัดกลุ่ม ให้เนื่องจากครูส่วนมากจัดกลุ่มโดยใช้เกณฑ์แบบคละกัน คือ เก่ง ปานกลาง อ่อน ซึ่งมีผลต่อ

ความรู้สึก หรือจิตใจของนักเรียน อีกทั้งนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกันด้วย ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางอารมณ์ ความรู้สึกที่ไม่พึงประสงค์ มีความวิตกกังวลต่อวิชาที่เรียน อาจส่งผลในระยะยาว คือมีเจตคติที่ไม่ดีต่อวิชานั้นๆหรือต่อครูผู้สอน และนอกจากนี้การจัดการเรียนการสอน ยังก่อให้เกิดหลักสูตรขึ้น ซึ่งในแวดวงการจัดการศึกษา ยังไม่ได้มีการให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หนึ่งในปรากฏการณ์ของหลักสูตร คือ หลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum)

Possner (1992 : 11) ได้ให้ความสำคัญกับหลักสูตรแฝง โดยให้ความหมายว่า หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่บุคลากรในโรงเรียนอาจไม่ได้รับรู้อย่างเป็นทางการ แต่มีอิทธิพลโดยตรงต่อนักเรียนอย่างลุ่มลึกและยาวนานมากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการของโรงเรียน เช่นเดียวกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2549 : 222) ได้กล่าวถึง หลักสูตรแฝงว่าเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ (unofficial curriculum) ในโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียน นอกจากนี้หลักสูตรแฝงอาจมีทั้งทางบวกและทางลบต่อการเรียนรู้ ทักษะคิด ค่านิยม การถ่ายทอดทางสังคมของนักเรียน เหมือนข้อค้นพบของงานวิจัย ภูษิต บุญทองเถิง (2549 : 24-32) ได้ศึกษากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียน ด้านผลสัมฤทธิ์เนื้อหาวิชา ด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์และด้านสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ความวิตกกังวล ในการเรียนและเจตคติต่อการเรียนคณิตศาสตร์ ทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสามารถเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด และผลการศึกษาของ Snyder (1986 : 27) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง ได้ข้อสรุปที่เด่นชัดว่าหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการแต่แอบแฝงอยู่ในสภาพบรรยากาศ และนักเรียนสามารถเรียนรู้จากการตีความหมายจากสภาพบรรยากาศนั้น โดยที่ครูไม่รู้ตัวหรือไม่เจตนาที่จะสอน สภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก ของนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการตีความหมายสภาพบรรยากาศ การจัดการเรียนการสอนของครูจึงเป็นหลักสูตรแฝงที่สำคัญ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เกิดขึ้นกับนักเรียนแล้วจะมีผลต่อเนื่องถึงผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และจากผลการศึกษาของ Snyder ยังสรุปได้ว่าไม่มีหน่วยงานทางการศึกษา สถาบันทางการศึกษา หรือสถานศึกษาใดที่ไม่ปรากฏหลักสูตรแฝง

หลักสูตรแฝงอาจมีทั้งทางบวกและทางลบซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ ทักษะคิด ค่านิยม การถ่ายทอดทางสังคมของนักเรียน นอกจากนี้สภาพแวดล้อมในห้องเรียนมีความสำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อนักเรียน เนื่องจากการจัดบรรยากาศการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมระหว่าง

ครูกับนักเรียนมีผลทั้งทางบวกและทางลบ หรืออาจกล่าวได้ว่าครูเป็นสาเหตุการเกิดของหลักสูตรแฝงที่สำคัญ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในห้องเรียนนั้นเป็นหน้าที่หลักที่ครูต้องทำก็คือการสอน โดยการสอนที่มีคุณภาพนั้นย่อมเกิดจากการที่ครูได้ใช้ยุทธศาสตร์การสอน (Teaching Strategies) ที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ คิดเป็น ทำได้ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ มิใช่แค่เพียงจำเนื้อหาสาระ แต่รวมถึงการพัฒนากระบวนการทางปัญญา ทักษะและวิถีปฏิบัติที่สะท้อนเจตคติ และค่านิยมทั้งหมดของตน

จากผลการศึกษาทำให้เห็นว่าหลักสูตรแฝงนั้นสำคัญและมีอิทธิพลมากต่อการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบริบทการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อให้ครูได้รับรู้ปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นผ่านสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนว่ามีอยู่จริง ให้เกิดความตระหนัก ระมัดระวังรอบคอบรัดกุมในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน และควบคุมกำกับไม่ให้เกิดหลักสูตรแฝงที่จะส่งผลกระทบต่อด้านที่ไม่พึงประสงค์ และส่งเสริมในด้านที่พึงประสงค์อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ในบริบทการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีที่เป็นหลักสูตรแฝงมีปรากฏการณ์ใดบ้าง
2. ความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ในบริบทการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีที่เป็นหลักสูตรแฝงมีปรากฏการณ์ใดบ้าง
3. หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ในบริบทการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

2. เพื่อศึกษาความคาดหวังและการรับรู้ของนักเรียนตามความคาดหวังของครูจากปรากฏการณ์ในบริบทการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. เพื่อศึกษาหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในบริบทการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 34 คน และนักเรียน จำนวน 102 คน จากโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษา ของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามทั้งหมด 11 โรงเรียน ที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ประกอบด้วยโรงเรียนในสังกัดของรัฐบาล เอกชน ประถมขยายโอกาส และเทศบาล ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เนื้อหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาการวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในบริบท กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งมีสาระสำคัญ 5 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ ด้านแบบแผนปฏิบัติ และด้านภาษาสัญลักษณ์

3. ระยะเวลาในการวิจัย

ปีการศึกษา 2557 – ปีการศึกษา 2558

4. พื้นที่การวิจัย

ในการเลือกโรงเรียนเพื่อการวิจัยนั้น ผู้วิจัยอิงมาตรฐานการเลือกจากขนาดโรงเรียน โดยแต่ละโรงเรียนจะมีจำนวนนักเรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งขนาดโรงเรียนตามจำนวนนักเรียน ทั้งนี้ยึดหลักในการแบ่งตามเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ปีการศึกษา 2549 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ โรงเรียนมัธยมวัดกลางโกสุม โรงเรียนเชียงยืนพิทยาคม โรงเรียนเขวไร่ศึกษา โรงเรียนบ้านเขื่อนศึกษา โรงเรียนมหาชัยพิทยาคาร โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม โรงเรียน มหาไถศึกษาบ้านน้อยสามเหลี่ยม โรงเรียนศรีโกสุม โรงเรียนสว่าง่างท่าแจ้ง โรงเรียนแห่งบริหารวิทย์ โรงเรียนเทศบาล บ้านศรีฐาน และโรงเรียน

บ้านคณน้อย ผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนที่แตกต่างกัน สิ่งแวดล้อมและบริบทในโรงเรียนที่แตกต่างกันนั้นอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนเช่นสภาพสังคมเศรษฐกิจฐานะทางสังคม การแข่งขันทางสังคม รวมไปถึงโอกาสทางการศึกษาซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตัดสินใจเลือกตัวอย่างจากพื้นที่ของโรงเรียนมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกแบบเจาะจง เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เป็นหลักสูตรแฝงในบริบทการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักสูตรแฝง หมายถึง สิ่งที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการรับรู้และตีความหมายไปเองผ่านสภาพบริบทของการเรียนการสอนโดยที่ครูไม่ได้ตั้งใจหรือไม่ได้เจตนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกของนักเรียน ในที่นี้คือความวิตกกังวลในการเรียนและเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน ที่พบว่ามียุ่จริงในชั้นเรียน โดยมีระดับความมากน้อยแตกต่างกันของแต่ละบุคคล

บริบทของการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนภายใต้องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ ด้านแบบแผนปฏิบัติ และด้านภาษาสัญลักษณ์

ปรากฏการณ์ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทการจัดการเรียนการสอน มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อม สื่อ ทรัพยากร เพื่อการเรียนรู้ ด้านแบบแผนปฏิบัติ และด้านภาษาสัญลักษณ์

ความคาดหวังของครู หมายถึง สิ่งที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนจากปรากฏการณ์ที่พบในบริบทการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

การรับรู้ของนักเรียน หมายถึง สิ่งที่นักเรียนรับรู้ผ่านการตีความหมายจากปรากฏการณ์ต่างๆในบริบทการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ความน่าจะเป็นของการเกิดปรากฏการณ์ หมายถึง โอกาสของการเกิดขึ้นของแต่ละปรากฏการณ์ โดยมีความถี่ของการเกิดขึ้นทุกครั้งและบ่อยครั้ง

หลักสูตรแฝงทางบวก หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วนักเรียนรับรู้ตรงกับความคาดหวังของครูผู้สอน และเป็นผลดีต่อผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนดีขึ้น

หลักสูตรแฝงทางลบ หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วนักเรียนรับรู้ไม่ตรงกับความคาดหวังของครูผู้สอน และไม่ใช่น่าผลดีต่อผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ต่ำลงได้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนซึ่งมีผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ได้แนวทางการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงในบริบทของการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. เป็นการวิจัยเพื่อขยายขอบเขตองค์ความรู้ของหลักสูตรแฝงให้แพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา เกิดความตระหนักในการจัดการเรียนการสอนและเพื่อสร้างเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามเกณฑ์คุณภาพ
4. ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียน ประถมขยายโอกาส และ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ได้รับรู้และตระหนักถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรแฝงและเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อไป
5. ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารเพื่อนำไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง และพัฒนาผลการดำเนินงานการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน